

811.163.41'367.62

811.112.2'367.62

81'38:070

<https://doi.org/10.18485/sj.2024.29.1.25>

МЛАДЕН Д. ПАПАЗ*
Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 17. 10. 2023.
Прихваћен: 12. 12. 2023.

ИНФЕРЕНЦИЈАЛНА ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ У НОВИНСКИМ ИЗВЈЕШТАЈИМА НА ЊЕМАЧКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Предмет рада јесу лексички маркери инференцијалне евиденцијалности у новинским извјештајима на српском и њемачком језику. Овај тип евиденцијалности подразумијева извођење закључака на основу дедуктивне спознаје или визуелне перцепције одређеног доказног материјала. У раду ће се методом контрастивне анализе указати на сличности и разлике при употреби поменутих лексичких маркера инференцијалне евиденцијалности у новинским извјештајима на њемачком и српском језику.

Кључне ријечи: Евиденцијалност, инференцијална евиденцијалност, рапортивна евиденцијалност, извођење закључака, докази, визуелна перцепција.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ О ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТИ

У лингвистичкој литератури постоје ужа и шира тумачења евиденцијалности. Евиденцијалност у ужем смислу подразумијева указивање на извор знања, док шири смисао овог појма пресупонира ставове према знању, тј. спецификацију начина стицања знања и процјену у погледу поузданости (вјеровање, индукција, преношење туђег говора и дедукција), (в. Зејниловић 2017: 36). Све дефиниције евиденцијалности у ужем смислу стављају тежиште

---

* mladen.papaz@gmail.com; mladen.papaz@ffuis.edu.ba

на начин стицања одређеног знања које се доводи у везу са различитим изворима информације. Аикхенвалдова (2004: 3) дефинише евиденцијалност као лингвистичку категорију чије се примарно значење тиче извора информације. Поповић (2010: 17) сматра да евиденцијалност¹ као семантичка категорија обухвата стратегије и операције упућивања на извор информације који чини суштину пропозиције. Хаслер (1997а: 38) евиденцијалност види као језичко означавање поријекла говорничког знања, из другог извора као непосредног увида, тј. на основу туђега саопштавања или закључивања или експлицитног навођења поријекла на основу сопствене перцепције (Фолкман 2005: 10–12)². За Фолкманову је евиденцијални исказ³ онај гдје говорник приказује садржај ситуације и при томе наводи на који извор знања се ослонио (сопствена перцепција, преношење информација, закључци), (Фолкман 2005: 115). Ауторка при томе указује на три могуће врсте извора, перцепцију (сопствено запажање, сопствени увид), инферентност (закључивање) или квотативе (преузимање вербализованих информација од стране других особа). Фолкман (Фолкман 2005: 75) наводи као примјер језик Индијанаца из Бразила који наглашавају евиденцијалне маркере у самом исказу. Садржај „Он је играо фудбал” одређује се као евидентан помоћу морфема:

1. *Diiga are-wi* = Он је играо фудбал (видио сам како игра) – визуелна перцепција
2. *Diiga are-ti* = Он је играо фудбал (чуо сам како игра, али га нисам видио) – невизуално, друга чула
3. *Diiga are-yigi* = Он је играо фудбал (неко други ми је причао) – информација из друге руке
4. *Diiga are-yi* = Он је играо фудбал (Видим знакове за то/нешто ми указује на то) – очигледно
5. *Diiga are-hiyi* = Он је играо фудбал (основано је да се то мисли) – претпоставља се (Фолкман 2005: 75).

У лингвистичким истраживањима о евиденцијалности најчешће се наводи Вилетова (1988: 51–97) класификација доказа на бинарну дистинкцију између директних и индиректних доказа. Директна евиденцијалност

¹ Поповић (2010: 17) појашњава да евиденцијалност као појмовна категорија чија се ономашилошка природа читава у одашиљању ка информацији на којој се заснива актуелни исказ говорног лица налази свој израз у пропозицији Р која се односи на ситуацију С, коју је актуелни говорник перципирао лично (директно или индиректно) или сазнао из другог извора.

² *Unter Evidentialität soll [...] die sprachliche Markierung der Herkunft des Sprecherwissens, entweder aus anderer Quelle als unmittelbarer Anschauung, d.h. aus fremder Mitteilung oder Schlussfolgerung oder die explizite Kennzeichnung der Herkunft aus eigener Wahrnehmung verstanden werden* (Фолкман 2005:10), (Превод дефиниција у раду: М. П.)

³ *Eine evidentielle Äußerung ist eine solche, bei der der Sprecher einen Sachverhalt darstellt und angibt, welcher Art von Quelle (eigene Wahrnehmung, sprachliche Übermittlung, Schlussfolgerung) das Wissen über diesen Sachverhalt entnommen ist* (Фолкман 2005: 115).

подразумијева да је говорник извор информације, да је сам свједок догађаја и да је до информације дошао чулним опажањем (визуелни, аудитивни и други сензорни извори информације), док индиректна евиденцијалност може бити инференцијална (до информације је говорник дошао закључивањем) и рапортивна евиденцијалност (до информације је говорник дошао посредним путем преко другог извора), (в. дет. Пухар 2016: 158, Чикара 2017: 110 и Фолкман 2005: 75–80). Тумачење евиденцијалности као стратегије за истицање аргументације која у процесу информисања кодирање извора информације ставља у први план, доводи се често у тијесну везу са модалношћу, односно епистемичким центром. Само упућивање на извор информације у лингвистичкој литератури класификује се као *поткатегорија* епистемичке модалности. Трбојевић-Милошевић (2004) сматра да *оваква врста модалности не може да се квантификује, нити јој се може придодати нека скаларна вриједност, она једноставно указује на говорникову ограду, било од истинитости или неистинитости пропозиције* (Трбојевић-Милошевић 2004: 172). Хунт (2003: 343–381) евиденцијални аспект види као дио значења епистемичке модалности. Код овог аспекта епистемичке модалности аутор текста није једини који оцјењује пропозицију. Аутор текста уједно указује, имплицитно или експлицитно, на разлоге који се могу директно или индиректно уочити, а који говорника наводе на такву претпоставку. Оцјена фактивности се доноси и губи са тим евидентностима. Говорник уједно даје до знања да оцјена фактивности важи само онолико дуго колико дуго важе сами разлози. Овај аспект епистемичке модалности исказује се одговарајућим маркерима евидентности. Они могу да изразе да је оцјена фактивности настала на основу евидентности, а често и која је врста евидентности у питању (директна евидентност: опажања чула, индиректна евидентност: закључивања, искази трећих особа, тзв. рекла-казала искази итд.) И Сандерс и Спорен (1996: 255) сматрају да су епистемички модали евиденцијалног карактера у смислу да претпостављају постојање неког доказа на којем се базира епистемички модификована изјава говорника (в. Зејниловић 2017: 41). Фолкман (2005: 1–10) евиденцијалност види, такође, као поткатегорију епистемичке модалности и наглашава да сваки човјек има индивидуално поимање свијета, те да човјек ствари посматра и оцјењује на свој начин, са своје личне тачке гледишта. Сваки језички исказ има свој *Ориго*⁴, тј. одређену особу као почетну тачку, која може свој субјективни утисак да дочара у различитом обиму у датом исказу.

На основу претходног приказа дефиниција и тумачења евиденцијалности може се закључити да лингвисти евиденцијалност као семантичку категорију

⁴ Дивалд (1999) свој модел модалности описује и разрађује његове различите поткатегорије на основу позиције почетне тачке (модалног извора) који назива *Ориго*. Модални извор је кључни фактор модела и семантички дио сваког модалног значења. О термину *Ориго* в. дет. Дивалд (1999).

подводе најчешће под домен епистемичке модалности, те да је примарно значење евиденцијалности упућивање на извор информације као доказ за поузданост и истинитост исказане информације, али често и као ограда од истинитости пропозитивног садржаја када аутор истиче одређени субјективни став и наглашава да коначан суд о истинитости информације препушта самом реципијенту. Проучавања евиденцијалних маркера спроведена су последњих година контрастивно на великом броју језика, као нпр. српски и украјински језик (Поповић 2012), српски и енглески (Чикара 2017), српски и италијански (Пухар 2016) и др. Досадашња контрастивна проучавања евиденцијалности за језички пар њемачко-српски тежиште имају на индиректној евиденцијалности и то рапортивном типу гдје се наглашава да је информација потекла посредно од друге особе. У овом раду, међутим, пажњу ћемо усмјерити на контрастирање лексичких маркера који упућују на постојање извора информације у виду документације (експлицитно или имплицитно наведене). Овај тип евиденцијалности спада у инференцијалну евиденцијалност и до сада није предмет истраживања у сваком од наведених језика. Циљ нашег рада је приказ сличности и разлике при употреби лексичких маркера инференцијалне евиденцијалности у новинским извјештајима на њемачком и српском језику.

1.2. Анализа корпуса

Приликом анализе корпуса сачињеног од новинских извјештаја ексцерпираних из дневних новина (*Политика*, *Глас Српске*, *Сиддојче цајтунг* (њем. *Süddeutsche Zeitung*) и *Франкфуртер алгемајне цајтунг* (њем. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*) најприје ћемо дескриптивно-аналитичком методом идентификовати лексичке маркере инференцијалне евиденцијалности (првенствено модалне партикуле и вербалне лексеме) у новинским извјештајима на српском и њемачком језику. У раду ћемо даље описати синтаксичко окружење поменутих лексема и њихове морфосинтаксичке карактеристике, те у закључку контрастивном методом указати на сличности и разлике при употреби поменутих лексема у новинским извјештајима. Анализу ћемо завршити навођењем квантитативних резултата добијених статистичком обрадом по стотину новинских извјештаја (укупно осамдесет и један примјер) у оба језика, који имају за циљ да презентује фреквенцију јављања издвојених лексичких средстава у новинским извјештајима у њемачком и српском језику.

2. ЛЕКСИЧКИ МАРКЕРИ ИНФЕРЕНЦИЈАЛНЕ ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТИ У НОВИНСКИМ ИЗВЈЕШТАЈИМА НА ЊЕМАЧКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У поступку извјештавања аутор/новинар може да се ослони на различите изворе информације чије навођење повећава вјеродостојност и аутентичност информације или служи као ограда од истинитости пропозитивног садржаја, када аутор/новинар истиче одређени субјективни став и наглашава да коначан суд о истинитости информације препушта самом реципијенту или указује на посредство информације (*рапортивна евиденцијалност*). Нека од досадашњих истраживања о евиденцијалности (Папаз 2018а, Папаз 2018б, Пухар 2016) показују да су у новинским извјештајима најфреквентнији примјери рапортивне евиденцијалности гдје се као извор информације наводи лице чији идентитет је одређен и идентификован или остаје анониман. Међутим, извор информације не мора нужно да буде истицање и идентификација особе у виду саговорника, извор модалности може да буде и *документација* која је аутору стављења на располагање, у коју је имао увид, и на коју се осврће приликом извјештавања. Овакав начин употребе евиденцијалних маркера спада у *инференцијалну евиденцијалност* која подразумева поступак логичког закључивања којим се стиже до информације о којој се извјештава. У том случају информација је заснована на непосредном личном перцептивном искуству или је одраз логичког закључивања на основу доступних доказа, што илуструје следећи визуелни приказ: **документација**, експлицитно или имплицитно доступна → основа за **закључак** о истинитости пропозитивног садржаја (с циљем потврде или ограде од истинитости пропозитивног садржаја).

2.1. Модалне партикуле у функцији инференцијалне евиденцијалности

Да у њемачком језику партикуле⁵ имају значајну улогу у процесу комуникације показује изнова и предметно контрастивно истраживање о инференцијалној евиденцијалности у новинским извјештајима. У њемачком језику немали број лексема у функцији модалних партикула⁶ игра значајну улогу при исказивању инференцијалне евиденцијалности у новинским извјештајима, односно при извођењу закључака на основу дедуктивне спознаје или визуелне перцепције у одређени доказни материјал који није експлицитно наведен у самом тексту. Најфреквентније лексеме у новинским извјештајима на њемачком језику у функцији модалних партикула су, наиме, придјиви *offenbar/offensichtlich*, док се знатно рјеђе јављају придјев *scheinbar* и прилог

⁵ Вајт (1969) доказује да у њемачком језику 13 % ријечи спада у партикуле (в. Бусе 1992)

⁶ У овом раду под термином *модална партикула* подразумевамо ријечи којима говорник износи став о садржају исказа. Детаљније о модалним партикулама в. Мразовић (2009: 466).

anscheinend у поменутој функцији. У српском језику модалне партикуле играју споредну улогу при исказивању инференцијалне евиденцијалности у новинским извјештајима, те се у појединачним примјерима јављају само прилози *очито/очигледно* у функцији модалних партикула и као могући семантички еквиваленти поменутих модалним партикулама у њемачком језику. Употребу поменутих модалних партикула илуструју следећи примјери:

<p>1. Борац није забиљежио побједу и очито му „Вукови” никако не леже. (ГС, 13706, 10.04.2015, 34);</p> <p>2. Очигледно је да неки играчи Партизана нису дорасли нити израсли, да играју у великим клубовима, још мање у Европи. (По, 36474, 29.05.2015, 23)</p> <p>3. Ако се томе придода апсолутна немоћ повратника Бабовића, очито неспремног да мери знање и снагу са осредњим друголигашем, онда је очигледно да скоро половина тима не учествује у игри, а са пола тима и без уиграних свих линија у њему, резултати свакако изостају. (По, 36474, 29.05. 2015, 23)</p>	<p>2. Offenbar hatten schon andere Anwälte ihr Verteidigungsmandat aufgeben, [...] (SD, 82, 10.04.2015, 10);</p> <p>4. Im Falle des Poeten Wolf Wondratschek ist dieser hässliche Umstand offenbar schon vor Längerem eingetreten. (SD, 82, 10.04.2015, 1); (FAZ, 122/22, 29.05.2015, 8)</p> <p>6. Es gebe „offensichtlich Lieferungen aus Iran”. (SD, 82, 10.04.2015, 8);</p> <p>7. Gegen Joseph Blatter und seine Methoden im Weltfußballverband Fifa ist anscheinend kein Kraut gewachsen. (FAZ, 122/22, 29.05.2015, 9);</p> <p>9. In dieser neuen Medienwelt haben sich kollektive Wahrnehmungen und globale Marktstrukturen demokratisiert, scheinbar. (SD, 82, 10.04.2015, 49);</p>
---	--

Поменуте лексеме у функцији модалних партикула јављају се у новинским извјештајима на српском и њемачком језику, најчешће у интермедијалној позицији, као уметнути модификатор унутар исказа, [п]←X→[п]), или рјеђе у иницијалној позицији X→[п]), (нарочито лексеме *offenbar* и *очигледно*) на почетку реченице када модификују пропозитивни садржај, који је реализован у српском језику често у виду да-реченице.

Упркос чињеници да поменуте лексеме пресупонирају у оба језика закључивање на основу спознаје или визуелне перцепције, оне експлицирају различите степене увјерености у истинитост пропозитивног садржаја. У српском језику поменуте лексеме исказују категоричну увјереност и имају за циљ да повећају вјеродостојност и аутентичност информације, док у њемачком језику исказују вјероватноћу (*anscheinend, scheinbar*) или вјероватноћу која граничи са сигурношћу (*offenbar/offensichtlich*⁷) и наглашавају новинареву

⁷ Г. Хелбиг / А. Хелбиг (1990: 177–179) сврставају поменуте лексеме у индикаторе хипотеза и описују семантичко значење лексеме *offenbar* „говорник оцјенује на основу спољних

ограду од истинитости пропозитивног садржаја, с обзиром на то да новинар не износи категоричан став, те коначну одлуку о вјеродостојности информација препушта реципијенту. Овакве семантичке разлике при исказивању интензитета увјерености у истинитост пропозитивног садржаја условљене су лексичким значењем ријечи које се налазе у основи поменутих модалних партикула. У српском језику имамо у основи поменутих лексема у функцији модалних партикула именицу *око*, која пресупонира визуелну перцепцију и евидентност, док у њемачком језику у основи поменутих лексема имамо придјев *offen* (*отворено*) или глагол *scheinen* (*чинити се*) који пресупонирају вјероватноћу или средњи степен одређења према пропозитивном садржају.

2.2. Модалитетни глаголи *scheinen* / *чинити се* (изгледати) у функцији инференцијалне евиденцијалности

При исказивању инференцијалне евиденцијалности употреба модалитетног глагола *scheinen* у новинским извјештајима у њемачком језику игра доминатну улогу, док се семантички еквивалентни облици *изгледати/чинити се* у српском језику јављају само у појединачним примјерима. Употребом поменутих модалитетних⁸ глагола новинар истиче да је формирао став према пропозитивном садржају на основу перцептивног искуства или доступних доказа који се не наводе експлицитно или су уочљиви само у ширем контексту. У лингвистичкој литератури постоји широк спектар научних расправа о морфо-синтаксичким одликама, али и о појединачним семантичким варијантама поменутих глагола (в. Ђорђевић 1983, Мирнић 2014, Ковачевић 2009, Трбојевић-Милошевић 2004 и др.). Модалитетни глагол *scheinen* дефинише се у лингвистичкој литератури као полисемичан глагол са двије значењске употребе, деонтичком и епистемичком, те се на основу његових синтаксичких одлика сврстава у модалитетне⁹ глаголе који захтијевају *zu* + инфинитив конструкцију и модификују пропозитивни садржај (в. Мирнић, 2014). Пафел (1989: 123–175) глагол *scheinen* пореди са глаголима пропозитивног става уз образложење да модалитетни глагол *scheinen* додјељује двије тематске улоге, с једне стране улогу говорника који изражава став, те с друге стране садржај према коме се изражава став. Пафел истиче да је модалитетни глагол *scheinen* у наведеној употреби семантички и функционално подударан са модалним

опажања или услова који се могу сигурно когнитивно спознати да п постоји реално са вјероватноћом која граничи са сигурношћу”, односно семантичко значење лексеме *offensichtlich* „говорник оцјењује на основу спољних опажања или услова који се могу сигурно когнитивно спознати да п постоји реално са вјероватноћом која граничи са сигурношћу”.

⁸О синтаксичким критеријима за издвајање модалитетних глагола у српском и њемачком језику види дет.Ђорђевић (1983:135, 160).

⁹Хелбиг, Буша (1996:50) сврстава глагол *scheinen* у помоћне глаголе, а Вајнрих (1993:287) у копула глаголе (в. Мирнић 2014: 51).

партикулама¹⁰ у служби реченичних модификатора. У српском језику модалитетним глаголима *чинити се/изгледати* приписује се посебан статус, с обзиром да се поменуће лексеме користе искључиво у трећем лицу једине, у имперсоналном облику (в. Ђорђевић 1983: 169–172), односно оспорава статус глагола и функција реченичног предиката¹¹, те се поменути облици сврставају у модалне партикуле које модификују да-реченицу (в. Ковачевић 2009: 178). Употребу модалитетних глагола *scheinen* и *изгледати/чинити се* у новинским извјештајима у поменутиим језицима илуструју сљедећи примјери:

<p>1. Јозеф Сеп Блатер је председник Светске фудбалске федерације [...], али чини се да за претходна четири мандата никада није био у тежој ситуацији. (По, 36474, 29.05. 2015, 31).</p> <p>2. Изгледа да је и Алекс Леидхоф имао мотива да почини та дјела. (ГС,13706, 10.04.2015, ТВ22).</p> <p>3. Чинило се као да је жељела искористити Тејлор како би и она добила више пажње. (ГС,13706, 10.04.2015, 40):</p> <p>4. А чини ми се ни најобавјештајнији људи у Црној Гори. (По, 36474, 29.05. 2015, 21).</p>	<p>1. [...], er scheint das Amt auch sonst im Griff zu haben. (SD, 82, 10.04.2015, 45);</p> <p>2. Auch Ozeanien scheint für Schweizer stimmen zu wollen, ... (FAZ, 122/22, 29.05.2015, 1);</p> <p>3. Ein paar Stunden zuvor, schien es, als ob der Kelch der Fifa Ermittlungen an Leoz vorbeigingen, ..(FAZ, 122/22, 29.05.2015, 31).</p> <p>4. Das Wort „Volk“ scheint mir, der ideale methaphorische Begriff dafür zu sein.. (FAZ, 122/22, 29.05.2015, 12).</p>
---	---

У примјерима који претходе уочљиве су разлике на синтаксичком плану при реализацији пропозитивног садржаја у српском и њемачком језику. Про-позитивни садржај реализован је у њемачком језику у облику **zu+инфинитив** конструкције, док у српском језику облици *чини се / изгледа* захтијевају увијек **да-реченицу**. У појединачним случајевима поменути глаголи захтијевају и поредбене субјункторске фразе **као да/als ob** (в. примјер 3.) које додатно наглашавају епистемични став према пропозитивном садржају или се јављају примјери са истакнутим логичким субјектом у дативу¹² *mir/мени* који додатно наглашава лични став аутора (в. примјере под 4.).

¹⁰ Пафел, Ј. (1989: 50) наводи сљедећи примјер као доказ за наведене тврдње: *Scheinbar/Anscheinend/Wahrscheinlich braucht niemand die Wohnung räumen. (Очигледно/Изгледа/Вјероватно) да нико не треба да поспрема стан.*

¹¹ У граматичности српског језика Мразовић (2009: 469) лексема *изгледа* уврштена је у модалне партикуле.

¹² Поповић (2010: 31) сматра да наведени глаголи припадају различитим семантичким типовима евиденцијалних глагола, док исти глаголи са личном замјеницом у дативу представљају чак различите лексеме у односу на исте глаголе без замјеница, као нпр. 1. **Чини ми се** да су махнули и шофер и кондуктерка. (Приметно сам то у једном тренутку); 2. Она, **чини се**, није се

У примјерима (в. 1.–2.) уочљива је типична употреба модалитетних глагола у којој се новинар ограђује од истинитости пропозитивног садржаја и исказује лични став на основу одређених доказа којима располаже (који се не наводе или су уочљиви само у ширем контексту) и коначни суд о истинитости пропозитивног садржаја препушта самом реципијенту, што илуструју најбоље парафразе једног од горе наведених примјера:

3.) *Guardiola und Klopp **scheinen** fast wichtiger als ihre Teams und ihre Vereine zu sein.*
/ Чини се → да су Гвардиола и Клоп скоро важнији од њихових тимова.

3. a) *Der Autor/Sprecher schätzt (auf Grund von ihm vorliegenden Beweisen/Tatsachen) ein, → **dass Guardiola und Klopp fast wichtiger als ihre Teams und ihre Vereine sind.***
/ Аутор/Говорник оцјењује (на основу њему доступних доказа/чињеница) → да су Гвардиола и Клоп скоро важнији од њихових тимова.

У оваквој употреби модалитетном глаголу *scheinen* у њемачком језику приписују се функција тзв. глагола подизања (њем. *Hebungsverben*, в. Diewald 1999: 58), будући да модалитетни глаголи субјекту не додјељују никаву семантичку улогу, само синтаксичку, док се у српском језику поменути облици сврставају у модалне партикуле које захтијевају да-реченицу и заједно са њом чине једнопредикатску просту реченицу.

У новинским извјештајима на њемачком језику веома фреквентна је и тзв. крња употреба модалитетног глагола *scheinen* без *zu* + инфинитив конструкције, која се јавља и у српском језику уз лексеме *изгледати/чинити се* у појединачним случајевима без реализоване да-реченице. Овакве крње реченичне структуре одговарале би по синтаксичкој структури пунозначним глаголима. Међутим, наведене конструкције тумаче се различито у лингвистичкој литератури. У већини случајева аутори¹³ сматрају да је у таквим реченицама изостављена *zu*+инфинитив конструкција (односно да-реченица), те да би такве крње облике требало тумачити као елиптичне конструкције, нагласивши да је изостављање инфинитива могуће и код других споредних глагола, нпр. код модалних глагола уз глаголе кретања (в. Ђорђевић 1983: 136), што илуструју сљедећи ексцерпирани примјери и реконструкције у загради:

ни удавала. (Неко ми је то рекао, не сећам се ко); 3. **Изгледа ми** да је узорак мало „укривљен”. (Закључујем на основу онога што видим); 4. Неко је, **изгледа**, опет провалио у продавницу. (Комшиница ми је рекла).

¹³ Мирнић (2014) наведену употребу глагола *scheinen* сврстава у пунозначне, двовалентне глаголе, са облигаторним допунама Есуб и Емод уз напомену да се *зависно од контекста, додавањем *zu* + инфинитив неког другог глагола, и логичког субјекта у облику замјенице или именице у дативу, увијек може преиначити у модалитетни глагол када маркира епистемичку модалност* (Мирнић 2014: 60).

5. <u>Листа оних који заступају идеју о ревизији поступака чини се све дужом / [да је све дужа],...</u> (По, 36474, 29.05. 2015, 4)	5. <u>So viel Irrationalität schien mit dem Christentum europäischer Prägung unvereinbar [zu sein].</u> (SD, 82, 10.04.2015, 12);
6. <u>Изгледало је као рутински задатак [као да је рутински задатак],...</u> (ГС, 13706, 10.04.2015, ТВ13).	6. Es <u>scheint</u> ausgemacht [zu sein], <u>dass der Mann, der für diesen Umstand verantwortlich ist.</u> .... (FAZ, 122/22, 29.05.2015, 5);

Петронијевић (1985: 381) сличне синтаксичке карактеристике код неких глагола пропозитивног става објашњава помоћу семантике копула глагола *sein*. Наиме, будући да је копула глагол *sein* (*бину*) семантички празан, реченице са синтаксичком структуром *Sn-V-Sa-Adj/pS lok/wie* могу се реконструисати у структуру: *Sn-V-NS dass*, без семантичких промјена, што ауторка илуструје следећим примјером:

Die Dame vermutet einen Dieb in ihrer Wohnung. / Die Dame vermutet, [dass] ein Dieb in ihrer Wohnung [ist]. (Петронијевић 1985: 381)

С обзиром да додавање *zu* + инфинитив конструкције, односно да-реченице уз модалитетне глаголе *scheinen* и *изгледати/чинити*, што показују и наведене реконструкције у заградама, не доводи до промјена на семантичком плану, сматрамо да је оправдано да се наведени крњи облици тумаче у оба језика као елиптичне конструкције.

2.3. Евиденцијални глаголи у функцији инференцијалне евиденцијалности

Осим модалитетних глагола, у одабраном корпусу на српском и њемачком језику са значењем инференцијалне евиденцијалности забиљежили смо и скупину глагола коју ћемо дефинисати као *евиденцијалне* глаголе. Ова скупина глагола имплицира да се о пропозитивном садржају извјештава на основу експлицитно наведеног доступног доказног материјала на који се новинар уједно и позива. Поповић (2012: 318) истиче да у таквим случајевима исказ може бити заснован на непосредном личном перцептивном искуству или је одраз логичког закључивања на основу доступних премиса или непосредних доказа. Поменута скупина евиденцијалних глагола игра важну улогу у процесу посредовања информацијама и има високу заступљеност у језику штампе. Најфреквентнији глаголи у новинским извјештајима у српском језику који се користе у наведену манипулативну сврху убјеђивања реципијента у истинитост пропозитивног садржаја, јесу *сведочити*, *посведочити*, *показати*, *потврдити*, *утврдити* и др., односно у њемачком језику *zeugen* (срп. *свједочити*), *beweisen* (срп. *доказати*), *hevorgehen* (срп. *проузаћи* из), као што илуструју следећи примјери:

<p>1. <u>Да је зависност Европе од руског гаса и даље врло велика, потврђује податак да је само од почетка ове године извоз „Гаспрома” порастао за пет одсто ...</u>(По, 36474, 29.05. 2015, 4)</p> <p>2. Међутим, <u>да у Немачкој могући банкрот Хрватске не виде само таблоиди, посведочио је јучерашњи текст озбиљног и утицајног дневног листа „Франкфуртер алгемајне цајтунг”,...</u>(По, 36474, 29.05.2015, 4);</p> <p>3. <u>Колико је ситуација озбиљна сведочи и то што би Фифа могла да казни савез финансијски, [...]</u> (По, 36474, 29.05. 2015, 22);</p> <p>4. <u>Истраживање агенције Фактор плус показује да стрпљење грађана за процес европских интеграција пада...</u>(По, 36474, 29.05. 2015, 5);</p>	<p>1. Auch wenn die Fifa versuchen wird, ihren Kongress am jüngsten Aufruhr vorab zu navigieren, werden <u>leere Stühle von den Festnahmen zeugen</u>. (FAZ, 122/22, 29.05.2015, 2);</p> <p>2. <u>Doch ihn einzuladen, um ihn dann kurzfristig wieder auszuladen, zeugt von mehr als nur schlechtem Stil</u>, kapituliert man doch hasenherzig von einer kritischen Auseinandersetzung,... (FAZ, 122/22, 29.05.2015, 9);</p> <p>3. Das <u>beweist, dass Perspektivlosigkeit das Schlimmste ist, was wir den Menschen zu bieten haben</u>. (FAZ, 122/22, 29.05.2015, 12);</p> <p>4. <u>Aber dass nach seinem Tod Artgenossen Stücke aus seinem Körper rissen, beweisen die Spuren am Schädelknochen</u> eindeutig. (SD, 82, 10.04.2015, 1);</p>
---	--

У претходно наведеним примјерима пропозитивни садржај реализован је у српском језику скоро увијек у виду да–реченица, ријетко у виду зависно–упитних субјункторских фраза (в.3.) које се јављају најчешће у иницијалној позицији, док субјекат, који именује и идентификује одређени доказ (*истраживање, податак, текст* и др.), на који се новинар позива и којим поткрепљује пропозитивни садржај, слиједи у постпозицији. У њемачком језику евиденцијални глаголи *zeugen, beweisen* имају знатно нижу фреквенцију јављања у њемачком језику и пропозитивни садржај јавља се у различитим морфосинтаксичким облицима, тј. у виду приједлошких допуна (1.– 2.) или *dass*-реченица (3. – 4.).

Овакав начин навођење доказа представља отворену стратегију намећања става и појачава утисак у истинитост исказаног пропозитивног садржаја (*n*), што је главно обиљежје илокутивне функције тврдње. Чејф (Chafe 1986: 267–268) указује на чињеницу да индукција, као начин стицања знања на основу доказа указује на висок степен поузданости, те да се на природу доказа може експлицитно указати употребом глагола као што су *see, hear* или *feel* којима се имплицира да је знање којем се приписује висок степен поузданости деривирано из доказа добијених путем чула (в. Зејниловић 2017: 37). И Поповић (2012: 200) наглашава битност аргументације пропорционалном дефиницијом која гласи *што је извор информације одређенији, већа је могућност да су пласирани садржаји истинити и обрнуто*, што је најбоље илустровано

у примјеру (2.), гдје је субјекат додатно одређен атрибутивним одредницама озбиљан и утицајан, које алудирају на ауторитет дневног листа *Франкфуртер алгемајне цајтунг* и његову поузданост.

По бројности примјера у њемачком језику издваја се нарочито евиденцијални глагол *hervorgehen* (*произилазити*) који имплицира закључивања на основу доступне документације и регира допуну у виду приједлошке фразе *aus + номинална фраза* која експлицира доказни материјал на који се новинар позива, као што илуструју сљедећи примјери:

1. Dies geht aus einer Statistik des Bundesfinanzministerium hervor, die der Süddeutschen Zeitung vorliegt. (SD, 82, 10.04.2015, 1);
2. Das geht aus einer Antwort auf die Anfrage der Linksfraktion in Budestag hervor, die der Süddeutschen Zeitung vorliegt. (SD, 82, 10.04.2015, 7);

У претходно наведеним примјерима уз глагол *hervorgehen* (*произилазити*) субјекат је реализован увијек у облику демонстративних замјеница *das* (*dies*) које имају референцијалну, тј. деиктичку функцију. Новинар употребом ове замјенице супституише претходно изречени пропозитивни садржај, поткријешљујући исти доказним материјалом. Доказни материјал реализован је, с обзиром на валентност глагола *hervorgehen*, увијек у виду приједлошке фразе у функцији приједлошке допуне која има за циљ да идентификује доказни материјал на који се новинар позива. У примјеру (2.) новинар додатно наглашава атрибутом реченицом у облику релативне реченице *die der Süddeutschen Zeitung vorliegt / koju posjeduje Ziddoјche цајтунг* да је наведени доказни материјал био доступан новинама за које извјештава.

3. ЗАКЉУЧАК

Лексеме које исказују у новинским извјештајима на њемачком и српском језику инференцијалну евиденцијалност, разликују се првенствено по броју појединачних лексема, фреквенцији јављања, али и одређеним (морфо)синтаксичким разликама у поменутиим језицима.

Да бисмо дали детаљнији приказ употребе лексема које исказују инференцијалну евиденцијалност у српском и њемачком језику за статистички преглед издвојили смо, на основу методе случајног узорка, по стотину новинских извјештаја у оба језика, на основу којих смо дошли до сљедећих квантитативних података који дају увид у фреквенцију употребе појединих лексема које исказују инференцијалну евиденцијалност:

	Модалне партикуле	Модалитетни глаголи	Евиденцијални глаголи	Укупно
Број лексема у српском језику	2	2	5	9
Фреквентност	13	7	14	34
%	38,2%	20,6%	41,2%	100%
Број лексема у њемачком језику	5	1	3	9
Фреквентност	26	13	8	47
%	55,3%	27,7%	17,0%	100%

У новинским извјештајима на њемачком и српском језику једнак је укупни број појединачних лексема које исказују инференцијалну евиденцијалност, при чему сама употреба лексема које исказују поменути инференцијалну евиденцијалност у новинским извјештајима има доминантнију улогу у њемачком језику. Разлике у броју појединачних лексема долазе до изражаја код модалних партикула (5:2) и евиденцијалних глагола (5:3). Код модалних партикула које исказују инференцијалну евиденцијалност јављају се и најупечатљивије семантичке разлике. У њемачком језику модалне партикуле исказују вјероватноћу (*anscheinend, scheinbar*) или вјероватноћу која граничи са сигурношћу (*offenbar/offensichtlich*) и наглашавају новинареву оgradu од истинитости пропозитивног садржаја, док у српском језику лексеме (*очито, очигледно*) исказују категоричну увјереност. Код модалних партикула треба истаћи и одређене синтаксичке разлике, будући да у српском језику лексеме у функцији модалних партикула регирају да-реченицу, док у њемачком регирају цијели исказ у иницијалној или интермедијалној позицији. Када су у питању глаголске лексеме, најупечатљивије разлике јављају се код модалитетних глагола. Модалитетни глагол *scheinen* у њемачком језику има много већу фреквенцију јављања у поређењу са семантичким еквивалентима (*чинити се, изгледати*) у српском језику, док се на синтаксичком плану разлике уочавају при реализацији пропозитивног садржаја. Пропозитивни садржај реализован је у њемачком језику у виду *zu + инфинитив* конструкције, док у српском језику облици *чини се/ изгледа* регирају увијек *да-реченицу*. Посебно интересантно је да се у српском језику облицима *чини се/ изгледа* оспорава статус глагола и функција нуклеуса вербалне фразе, те се поменути облици сврставају у модалне партикуле које захтијевају *да-реченицу*. И синтаксичке карактеристике евиденцијалних глагола разликују се знатно у српском и њемачком језику. У српском језику уз евиденцијалне глаголе истичу се одређени докази на које се аутор позива и наводи пропозитивни садржај најчешће у виду *да-реченице*, док

је у њемачком језику пропозитивни садржај реализован поред dass-реченице и у виду приједлошких фрази.

ИЗВОРИ

(ГС) – Глас Српске, од 10.04.2015.;

(FAZ) – Франкфуртер алгемајне цајтунг (њем. Frankfurter Allgemeine Zeitung), од 29.05.2015, и 11. 01. 2017;

(SD) – Сиддојче цајтунг (њем. Süddeutsche Zeitung), од 10.04.2015. и 29.05.2015;

(По) – Политика, од 29.05.2015. и 10.01.2017.

ЛИТЕРАТУРА

Аикхенвалд 2004: A. Aikhenvald, Y. A. 2004. *Evidentiality*, New York: Oxford University Press.

Бусе 1992: D. Busse, Partikel im Unterricht Deutsch als Fremdsprache – Semantische und didaktische Probleme der Synsematika”, U: *Muttersprache, 102*, Wiesbaden/Berlin: Ges. für Deutsche Sprache, str.: 37–59.

Вилет 1988: T. Willet, A cross-linguistic survey of the grammaticalization of evidentiality, *Studies in Language 12*, 51–97. ><http://www.elsevier.com/locate/pragm>< 17.10.2017.

Вајрих 1993: H. Weinrich, *Textgrammatik der deutschen Sprache*, Mannheim/Leipzig/Wien: Georg Olms Verlag.

Дивалд 1999: G. Diewald, *Die Modalverben im Deutschen. Grammatikalisierung und Polyfunktionalität*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag

Ђорђевић 1983: М. Ђорђевић, *Verbalphrase und Verbvalenz*, Heidelberg: Julius Groos Verlag.

Зејниловић 2017: Lejla Zejnilović, Leksikalizovani i gramatikalizovani eksponenti modalnosti u pravnom diskursu engleskog i srpskog jezika, <<https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/8609>>10.11.2018.

Ковачевић 2009: М. Ковачевић, Глаголске алолексе као модалне ријечи, *Огледи из српске синтаксе*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност, 173–192.

Мирнић 2014: К. Мирнић, *Лингвистичке теме*, Бања Лука: Филолошки факултет.

- Мразовић 2009:** П. Мразовић, Граматика српског језика за странце, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Папаз 2018а:** М. Папаз, Имперцептивна употреба глагола *heißen es* и *gelten als* у новинским извјештајима на њемачком и српском језику и функционално еквивалентних конструкција на српском језику, у: *Српски језик: статус, систем, употреба-Зборник у част проф. Милошу Ковачевићу*, Крагујевац: ФИЛУМ, 757–768
- Папаз 2018б:** М. Папаз, Привидно именовање извора информације у новинским извјештајима на српском и њемачком језику, *Филолог*, 17, Бања Лука, 267–284.
- Папаз 2023:** М. Папаз, Лексеме у илокутивној функцији тврдње у новинским извјештајима на српском и њемачком језику, *Српски језик*, XXVIII, 171–189.
- Пафел 1989:** J. Pafel, Scheinen + infinitiv – Eine oberflächengrammatische Analyse, U: *Wissen, Wahrnehmen, Glauben- Epistemische Ausdrücke und propositionale Einstellungen*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag, str.: 123–175.
- Петронијевић 1985:** В. Petronijević, *Semantische Beschreibung der Verben des Denkens in der deutschen Gegenwartssprache*, Zagreb – Beograd (neobjavljena doktorska teza).
- Поповић 2010:** Љ. Поповић, Категорија евиденцијалности у српском и украјинском језику. *Зборник Матице српске за славистику*, 77, 17–47.
- Поповић 2012:** Љ. Поповић, *Контрастивна граматика српског и украјинског језика: Таксис и евиденцијалност*, Београд: Српска академија науке и умјетности.
- Пухар 2016:** Ј. Пухар, Евиденцијалност у српском и италијанском језику на примерима из дневне штампе, Радови, 18, Пале: Филозофски факултет.
- Сандерс/Спорен 1996:** J. Sanders, W. Spooren. Subjectivity and certainty in epistemic modality: A study of Dutch epistemic modifiers, *Cognitive Linguistics*, 7(3), 241–264.
- Трбојевић Милошевић 2004:** И. Трбојевић Милошевић, *Модалност, суд, исказ*, Београд: Филолошки факултет.
- Фолкман 2005:** G. Volkman, *Weltsicht und Sprache/ Epistemische Relativierung am Beispiel des Spanischen*, Tübingen: Gunter Narr Verlag.

- Хаслер 1997:** G. Haßler, Texte im Text. Überlegungen zu einem textlinguistischen Problem. U: *Texte im Text. Untersuchungen zur Intertextualität und ihren sprachlichen Formen*. Münster: Nodus.
- Хелбиг/Буша 2001:** G. Helbig, J. Buscha, *Deutsche Grammatik- Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*, Berlin/München: Langenscheidt KG
- Хелбиг/Хелбиг 1990:** G. Helbig, A. Helbig, *Lexikon deutscher Modalwörter*, Leipzig: Verlag Enzyklopädie-Leipzig.
- Хунт 2003:** M. Hundt, Zum Verhältnis von epistemischer und nicht-epistemischer Modalität im Deutschen. Forschungspositionen und Vorschlag zur Neuorientierung, U: *Zeitschrift für Germanistische Linguistik*, Vol. 31(3), Berlin: De Gruyter Verlag, 343–381
- Чикара 2017:** Т. Чикара, Евиденцијалност и епистемичка модалност: Епистемички модални оператори као носиоци евиденцијалних значења у енглеском и српском језику ><https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/9114>>18.10.2017.
- Чејф 1986:** W. Chafe, W. Evidentiality in English Conversation and Academic Writing. U Chafe, W. & J. Nichols (ur.). *Evidentiality: The linguistic coding of epistemology*. Norwood, NJ: Ablex. 261–272. ><http://www.sciencedirect.com>> 17.10.2017.

INFERENTIELLE EVIDENTIALITÄT IN DEN ZEITUNGSBERICHTEN IN DER DEUTSCHEN UND SERBISCHEN SPRACHE

Zusammenfassung

Lexeme, die in serbischen und deutschen Zeitungsberichten inferentielle Evidentialität zum Ausdruck bringen, unterscheiden sich vor allem in der Anzahl der einzelnen Lexeme, der Häufigkeit des Vorkommens, aber auch in bestimmten (morpho)syntaktischen Strukturen. Um die Verwendung von Lexemen, welche die inferentielle Evidentialität in der deutschen und serbischen Sprache zum Ausdruck bringen, für eine statistische Überprüfung detaillierter darzustellen, haben wir auf der Grundlage der Zufallsstichprobenmethode 100 Zeitungsberichte in beiden Sprachen ausgewählt. In der deutschen Sprache ist der Gebrauch der einzelnen Lexeme, welche die inferentielle Evidentialität ausdrücken, im Vergleich zur serbischen Sprache deutlich höher. Unterschiede in der Anzahl der einzelnen Lexeme zeigen sich insbesondere bei den Modalpartikeln. Die beeindruckendsten semantischen Unterschiede treten bei Modalpartikeln auf, die inferentielle Evidentialität zum Ausdruck bringen. In der deutschen Sprache drücken Modalpartikel Wahrscheinlichkeit (*scheinend, scheinbar*) oder eine an Gewissheit grenzende Wahrscheinlichkeit (*offenbar/offensichtlich*) aus und betonen die Abgrenzung des Journalisten von der Wahrheit

des propositionalen Inhalts, während in der serbischen Sprache Lexeme (*očito/očigledno*) verwendet werden, um kategorische Überzeugung auszudrücken. Bei Modalpartikeln ist auf bestimmte syntaktische Unterschiede hinzuweisen; in der serbischen Sprache regieren Lexeme in der Funktion von Modalpartikeln einen da-Satz, während sie im Deutschen die gesamte Aussage in der Anfangs- oder Zwischenstellung modifizieren. Wenn es um verbale Lexeme geht, treten die eindrucksvollsten Unterschiede bei den Modalitätsverben auf. Das Modalitätsverb *scheinen* kommt in der deutschen Sprache weitaus häufiger vor als die semantischen Äquivalente (*izgledati, činiti se*) in der serbischen Sprache, während auf syntaktischer Ebene Unterschiede bei der Umsetzung des propositionalen Inhalts zu beobachten sind. Der propositionale Inhalt wird in der deutschen Sprache in Form der zu+-Infinitivkonstruktion realisiert, während in der serbischen Sprache die Form des da-Satzes vorkommt. In der serbischen Sprache wird der Status eines Verbs in der Funktion eines Satzprädikats bei den Formen (*izgledati, činiti se*) in Frage gestellt und die vorerwähnten Formen als Modalpartikel klassifiziert, die den da-Satz bestimmen. Auch die syntaktischen Eigenschaften beweiskräftiger Verben unterscheiden sich im Serbischen und Deutschen deutlich von einander. In der serbischen Sprache werden neben den Beweisverben bestimmte Beweise hervorgehoben, auf die sich der Autor bezieht; der propositionale Inhalt wird dargelegt, meist in Form eines da-Satzes; in der deutschen Sprache wird der propositionale Inhalt in Form von dass-Sätzen und in Form von Präpositionalphrasen realisiert.

Schlüsselwörter: Evidentialität, *inferentielle* Evidentialität, Schlussfolgerungen, Beweise, visuelle Wahrnehmung.

Mladen D. Papaz